

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:1970/12

Karar Sayısı:1971/13

Karar Günü:2/2/1971

Resmi Gazete tarih/sayı:9.7.1971/13890

İptal dâvasını açan : Birlik Partisi.

İptal dâvasının konusu : 16/2/1970 günlü, 13427 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Siyasî Partiler Kanununun 74. maddesinin yeniden düzenlenmesine ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesine" dair 2/2/1970 günlü, 1219 sayılı Kanunun Anayasa'nın 12., 55. ve 56. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüş; yine Anayasa'nın 149. ve 150. maddelerine dayanılarak iptali istenilmiştir.

II- Yasa metinleri :

1. İptali istenen kanun :

Dâva konusu 2/2/1970 günlü, 1219 sayılı Kanun, 16/2/1970 günlü, 13427 sayılı Resmî Gazete'deki metne göre, şöyledir.

(Madde 1- 13 Temmuz 1965 tarihli ve 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 74 üncü maddesi aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

"Devletçe yardım.

Madde 74- Yüksek Seçim Kurulunca son milletvekili genel seçimlerine katılma hakkı tanınıp bu hakkı kullanan ve Türkiye itibariyle toplam olarak en az yüzde beş geçerli oy almış bulunan siyasi partilere her yıl Hazinece ödenmek üzere altı milyon beşyüz bin lira ödenek malî yıl bütçelerine konulur.

Bu ödenek; yukarıdaki fıkra gereğince Devletçe yardım yapılacak olan siyasi partiler arasında, o siyasi partinin son milletvekili genel seçimlerinde Türkiye itibariyle almış olduğu geçerli oyların, bu partilerin toplam olarak aldıkları geçerli oylara oranına göre bölüştürülerek Hazinece her yıl ödenir.

Bu ödemelerin, malî yıl başlangıcını takibeden bir hafta içinde tamamlanması zorunludur.

Devletçe yapılan bu yardım o siyasî parti tarafından sadece parti ihtiyaçlarında ve parti çalışmalarında kullanılır.

Madde 2- 13 Temmuz 1965 tarihli ve 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununa aşağıdaki hüküm geçici altıncı madde olarak eklenmiştir.

Geçici madde 6- 1969 malî yılı bütçesine siyasî partilere yardım için konmuş olan ödenek 1965 veya 1969 milletvekili genel seçimlerine katılmış olup da Türkiye itibariyle geçerli oyların toplam olarak en az yüzde beş oranında oy alan siyasî partiler arasında 74 üncü madde esasları dahilinde bölüştürülür.

Şu kadar ki; hem 1965 hem 1969 milletvekili genel seçimlerine katılmış olup da her ikisinde de en az yüzde beş oranında geçerli oy almış olan siyasî partiler için 1969 milletvekili genel

Esas Sayısı:1970/12
Karar Sayısı:1971/13

seçimleri sonuçları, bu seçimlerden yalnız birisine veya her ikisine katılmış olup da yalnız birisinde en az yüzde beş oranında geçerli oy almış olan siyasî partiler için en az yüzde beş oranında geçerli oy aldıkları seçim sonuçları dikkate alınır.

Bu ödemelerin, kanunun yürürlüğe girmesini takibeden ilk hafta içinde tamamlanması zorunludur.

Madde 3- Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 4- Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.)

2- Davacının dayandığı Anayasa hükümleri :

Davacının 1219 sayılı Kanunun Anayasa'ya aykırı olduğu yolundaki iddiasını desteklemek üzere ileriye sürdüğü Anayasa'nın 12., 55. ve 56. maddeleri aşağıdadır :

(Madde 12- Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Madde 55- Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme ve seçilme hakkına sahiptir.

Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılır.

Madde 56- Vatandaşlar, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve çıkma hakkına sahiptir.

Siyasî partiler, önceden izin almadan kurulur ve serbestçe faaliyette bulunurlar.

Siyasî partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.)

III- İlk inceleme :

Anayasa Mahkemesi içtüzüğünün 15. maddesi uyarınca 24/3/1970 gününde Lûtfi Ömerbaş, Salim Başol, Feyzullah Uslu, Fazlı Öztan, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Fazıl Uluocak, Sait Koçak, Avni Givda, Muhittin Taylan, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Muhittin Gürün'ün katılmalarıyla yapılan ilk inceleme toplantısında :

Dâva konusu 2/2/1970 günlü, 1219 sayılı Kanunun 16/2/1970 günlü, 13427 sayılı Resmî Gazete'de yayımlandığı; dâva dilekçesinin 11/3/1970 gününde Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterliğince kaleme havale edildiği, 22/4/1962, günlü 44 sayılı Yasanın 26. maddesine göre dâvanın bu tarihte açılmış sa3ılması gerektiği ve süresi içinde olduğu; davacı Birlik Partisinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunduğu; Parti Tüzüğünün 24. maddesine göre en yüksek merkez organı olan Genel Yönetim Kurulunun üye tamsayısının 33 olduğu; bu kurulun 17 üyenin katılmasıyla yapılan 7/3/1970 günlü toplantısında "1219 sayılı Kanunun Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle iptali için Parti adına Anayasa Mahkemesine dâva açmak üzere Genel Başkan Mustafa Timisi'ye yetki verilmesinin" oybirliğiyle karara bağlandığı ve bunun dâvanın açılmasına karar verilemesi niteliğinde olduğu; dâvanın Genel Yönetim Kurulu kararına dayanılarak Parti Genel Başkanınca açıldığı ve dosyanın eksikliği bulunmadığı anlaşılmış ve Anayasa'nın 147., 149. ve

150. ve 44 sayılı Kanunun 21., 22., 25. ve 26. maddelerine uygun olduğu görülen işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

IV- Esasın incelenmesi :

Dâvanın esasına ilişkin rapor dâva dilekçesi, iptali istenilen kanun, Anayasa'ya aykırılık iddiasına dayanaklık eden Anayasa maddeleri; bunlarla ilgili gerekçeler ve başka yasama belgeleri; konu ile ilişkisi bulunan öteki metinler okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

1219 sayılı Kanun, yukarıda görüldüğü üzere, dört maddeden ibarettir. 1. madde, 648 sayılı Kanunun 1017 sayılı Yasa ile değişik ve Devletçe yardıma ilişkin 74. maddesinin Anayasa Mahkemesinin 1968/26-1969/14 sayılı ve 18, 19/2/1969 günlü kararıyla iptal edilmesinden dolayı (bu karar 25/2/1970 günlü, 13430 sayılı Resmî Gazete'de ve 7 sayılı Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisinde "Sayfa 244 - 268" yayımlanmıştır.) yürürlükten kalkarı maddeyi yeniden düzenlemekte 2. madde 648 sayılı Kanuna, aynı konuda bir "geçici altıncı madde" getirmekte ve bu geçici madde ile 1969 malî yılı bütçesine siyasî partilere yardım için konulmuş olan ödeneğin bölüştürülmesini hükme bağlamaktadır. 3. ve 4. maddeler ise yürürlük tarihine ve yürütmeye ilişkindir.

1219 sayılı Kanunun iki yönden ele alınması gerekecektir. Kanun, 1. ve 2. maddeleriyle siyasî partilere belirli koşullar altında Devletçe yardım edilmesini öngörmektedir. Öyle ise birinci sorun siyasî partilere Devletçe yardım edilmesinin ilke bakımından Anayasa'ya aykırı olup olmadığıdır. Bu yönden Anayasa'ya aykırılık bulunmadığı sonucuna varılırsa ikinci sorunun çözülmesine yani siyasî partilere 1219 sayılı Kanunun öngördüğü biçimde Devletçe yardım edilmesinin Anayasa'ya aykırı bulunup bulunmadığının araştırılıp tartışılmasına sıra gelecektir.

1- Siyasî partilere Devletçe yardım edilmesinin ilke bakımından Anayasa'ya aykırı olmadığı sorunu :

Siyasî partilere Devletçe yardım edilmesi gerektiği yolunda bir ilkenin kabullü bunlara. Devlet Hazinesinden, yurttaşların vergi ödevini yerine getirerek Devlete verdikleri paralar Devlet gelirin temelin ve Anayasa'nın 126. maddesinde sözü edilen Devlet bütçesinin kaynağını oluşturduğu için dolayısıyla bu paralardan yardım adı veya başka adlar altında karşılıksız ödemelerde bulunulması sonucunu doğurur. Anayasa'nın vergi ödevini koyan 61. maddesi, herkesin kamu giderlerini karşılamak üzere malî gücüne göre vergi ödemekle yükümlü olduğunu hükme bağlamıştır. Demek ki Anayasa'nın 61. maddesine dayanılarak kanunlarla konulmuş malî yükümlerden elde edilen paraların ancak kamu giderlerinin karşılanması yolunda kullanılması düşünülebilir. Böyle olduğuna göre sorunun çözülebilmesi için siyasî partilere Devletçe ödenecek yardım paralarının kamu giderleri arasında yer alıp alamıyacağının araştırılması zorunludur. Bu zorunluk önce ve özellikle siyasî partilerin ve gördükleri işlerin niteliği üzerinde durulmasını gerekli kılar. Çünkü siyasî partilerin kamu hizmeti gören birer kamu kurumu olduğu, hiç değilse kamu yararına çalıştıkları saptanıp kabul edilmedikçe bunlara Devletçe yardımda bulunulabilmesi düşünülemez.

Siyasî partilerin Anayasa'nın öngördüğü kurumlardan olduğunda kuşku yoktur. Siyasî partilere ilişkin Anayasa hükümleri gözden geçirilirse Anayasa Koyucusunun bu kurumlara önem ve değer vermiş olduğu da görülür. Siyasî partilerin uyacakları esasların Anayasa'da yer alması (madde 57/1), bunların gelir kaynakları ve giderleri hakkında Anayasa Mahkemesine hesap vermek zorunda bırakılmaları (madde 57/2), kapatılmalarının ancak Anayasa Mahkemesi kararına bağlı tutulması (madde 19/5 ve 57/4), demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları olarak tanınmaları ve tanımlanmaları (madde 56/3) bu görüşü desteklemeğe yeterli hükümlerdir.

Bununla birlikte Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sı siyasi partileri kamu hukuku kurumları olarak niteliş ve onlara Devlet örgütü içinde yer tanımış değıldir. Tam tersine gerek parti kurma hakkına ilişkin hükümler gerekse halk iradesinin ve oyunun Devlet etkisi dışında ve serbestçe oluşumunu öngören ilkeler böyle bir görüşü kesinlikle reddeder niteliktedir.

Anayasa'nın 56. maddesine göre vatandaşlar siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve çıkma hakkına sahiptir. Siyasî partiler, önceden izin almadan kurulur ve serbestçe faaliyette bulunurlar. Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmalarını serbestlik ilkesine oturtan bu kesin ve açık Anayasa hükmü partilerin gerek kurulmalarında gerekse çalışmaları sırasında Devlettten doğrudan doğruya veya dolaylı olarak gelebilecek etkilerden uzak tutulmaları zorunluğunu ortaya koyar.

Öte yandan siyasî partilerin seçimler yoluyla halk oyunun ve iradesinin oluşturulmasında etkili biçimde aracılık ettikleri bilinmektedir. Anayasa'nın Başlangıç Bölümü ve 2. maddesi hükümleri uyarınca Türk Devletin demokratik bir Devlet olması ilkesi halk oyunun ve iradesinin oluşumunu Devlet organlarının etkileyememesini gerekli kılar. Egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletinin olduğunu, Millet in egemenliğini Anayasa'nın koyduğu esaslara göre yetkili organlar eliyle kullanacağını belirleyen temel kuraldan da (Anayasa - madde 4) millî iradenin, başka deyimle kamu oyunun Devletin etkisi dışında oluşması gerektiğı sonucu çıkar. Yine Anayasa'daki basın özgürlüğü ile ilgili sansür yasağına, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya güçleştirici siyasî, iktisadî, malî veya teknik sınırlandırmalar koyma yasağına, kişilerin basın dışı haberleşme ve yayın araçlarından yararlanma hakkına, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlara ulaşmasını ve kamu oyunun serbestçe oluşumunu köstekleyici kayıtlamalar koyma yasağına, radyo ve televizyon istasyonları idaresinin özerk bir kamu tüzel kişiliğı biçiminde örgütlenmesine, her türlü radyo ve televizyon yayımlarının yansızca yapılmasına ilişkin hükümler (madde 22., 23., 26., 121) Devlet organlarının halk iradesinin ve kamu oyunun oluşumunu etkisi altında tutamayacağı düşüncesine dayanır. Halk oyunun ve iradesinin Devlet etkisi dışında, serbestçe oluşumunu öngören Anayasa buyruğı ise partilerin bu yoldaki çalışmaları dolayısıyla onların birer Devlet kurumu durumuna sokulmalarına ve örgütlenmiş Devlet yapısı içine alınmalarına engeldir.

Anayasa'nın yukarıda değinilen 56. maddesinin açıkça ortaya koyduğu üzere siyasî partiler belli siyasî düşünce ve erekler çerçevesinde birleşen yurtdaşlarını serbestçe kurdukları ve girip çıkabildikleri kuruluşlardır. Derneklerden ayrılan yönleri seçim yollarından iktidara gelerek ülkeyi kendi tüzük ve programlarının doğrultusunda yönetebilmek düşüncesiyle siyasî alanda faaliyet göstermelerinin esas ereğı oluşturmakta bulunmasıdır. Devletin hiçbir müdahalesi olmaksızın ereklerini ve çalışma yollarını kendileri serbestçe düzenlerler. Devlet hayatındaki etkilerinin derneklerle kıyaslanamayacak bir önemde olması ve o nedenler de yukarıda işaret edildiğı gibi bunlara ilişkin bir takım düzenlemelerin Anayasa'da yer alması siyasî partilerle derneklerin hukukî bünyelerindeki benzerliğı ortadan kaldıramaz.

Bir siyasî partinin toplum ve Devlet düzenini, kamu faaliyetlerini belirli görüşlerin doğrultusunda yönetmesi, denetlemesi ve etkilemesi kamu hizmeti niteliğini taşır. Ancak bu hizmetin yerine getirilmesi o siyasî parti mensuplarının Türkiye Büyük Millet Meclisine, Hükümete ve mahallî idarelerin seçimle iş başına gelen kuruluşlarına girmeleriyle başlar ve bu mensupların aracılığı ile gerçekleşir. Hizmetleri görenlere ise, hizmetlerin karşılığı olarak Devletçe ve mahallî idarelerce para ödendiğı de bilinmektedir. Siyasî partilerin kamu hizmeti niteliğindeki çalışmaları ancak bu dar çerçeve içinde söz konusu edilebilir. Bu çerçevenin dışında siyasî partiler bakımından kamu hizmeti sayılabilecek bir çalışma düşünölemeyeceğı gibi yukarıdan beri açıklanan nedenlerle de partilerin birer kamu kurumu olarak kabul edilmelerine olanak yoktur.

Siyasî partilerin kamu yararına hizmet eden kuruluşlar olarak nitelendirilmesi de yersiz ve dayanaksız kalır. Çünkü partiler, kişilerin ülke yararına saydıkları özel, siyasî, sosyal ve iktisadî düşüncelerini uygulama alanına sokabilme ve yurt yönetimine o yönü verebilme çabasının ve girişiminin bir sonucu olarak ortaya çıkarlar. Bunların, mensuplarının toplum ve Devlet düzenini, kamu faaliyetlerini yönetme, denetleme işlerinde görev elde edebilmeleri için yaptıkları sürekli çalışmalarda mensupların kişisel yararları ön alanda yer alır. Siyasî partilere yön veren fikirlerin ülke yararına uygun olup olmadığı da kesinlikle çözülebilen sorunlardan değildir. Bir siyasî partinin görüşünü, ters kanıdaki yurttaşların kurduğu bir başka siyasî parti veya partiler yurda yararsız üstelik zararlı sayabilirler. Yararlan ve zararları bakımından büyük yurttaş toplulukları arasında tartışmalara yol açan siyasî parti çalışmalarında kamu hizmeti niteliği görülmesi veya bunların kamu yararına hizmet etmekte olduklarının öne sürülmesi olanaksızdır.

Anayasa'nın siyasî partileri, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları sayması (Madde 56/3) siyasî partilerin, özellikle bunlardan muhalefette olanların güvence altında bulunmadıkları eski günlerin acı tecrübelerinden geçilerek varılmış bir sonucun ortaya çıkardığı zorunlukta kaynağını bulan bir ilkedir. Hükmün siyasî partileri iktidarların kanunî veya fiili saldırılarına karşı korumak ve yaşamalarını Anayasa inancası altına almak ereğinden öteye bir anlam ve kapsamı yoktur. Bu gerçek Anayasa'nın 56. ve 57. maddelerine ilişkin gerekçelerde açıkça görülmektedir.

Öte yandan bilindiği üzere Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sında Devlet hayatı için vazgeçilmez sayılan kimi varlıklar ile doğrudan doğruya Devlet yapısı içinde yer alan ve yapıyı oluşturan varlıklar yanyana düzenlenmiş bulunmaktadır. Söz gelimi Anayasa'nın 46. maddesinde işçi ve iş veren sendikalarına ilişkin ilke yer almıştır. Gerçekten demokratik hukuk Devleti için siyasî partiler ne büyük bir önem taşırlarsa sosyal Devlet için de sendikaların önemi aynı derecede büyüktür. Türkiye Cumhuriyeti ise Anayasa'nın 2. maddesi uyarınca yalnızca demokratik bir devlet değildir; hem demokratik hem de sosyal bir hukuk Devletidir. Bununla birlikte şimdiye dek sendikaların Devlet yapısı içinde yer alan bir kuruluş olduğu görüşü de ortaya atılmış değildir; çünkü böyle bir iddianın ileri sürülebilir ve savunulabilir yanı yoktur. Her hangi bir kurumun sırf Anayasa'da vazgeçilmez bir unsur olarak gösterilmiş bulunması onun Devlet yapısının bir parçası ve gördüğü işlerin de giderlerinin Devletçe karşılanmasını gerektiren bir kamu hizmeti sayılabilesinin kanıtı ve anayasal desteği olamaz. Onun içindir ki Anayasa'nın 56. maddesinin üçüncü fıkrası hükmünün bir takım partilerin Devlet yardımı¹³le ortaya çıkarılması veya ayakta tutulması yolunda bir yönerge olarak değerlendirilmesi ve yorumlanması yanlış ve isabetsiz olur. Anayasa koyucu Devletin belirli alanlarda tedbirler almasını gerekli gördüğü hallerde açık ve kesin yönerge verme yoluna gitmiştir. Anayasa'nın birçok maddelerinde (Söz gelimi 10/2, 22/2, 30/5, 35/2, 37/1, 40/3, 41/2, 42/2, 45, 48, 49, 50, 51, 52.) bu tutumun örnekleri görülmektedir. Siyasî partilere Devletçe para yardımı yapılmasını zorunlu ve öteki ilkelerle uyumlu bulsaydı, Anayasa Koyucusunun, hele 61. maddenin engelleyici hükmü karşısında, bu konuyu özel bir hükümle düzenleyeceğinde kuşku yoktu.

Anayasa siyasî partilerin yapılan gereği, yurt zararına faaliyetlere de elverişli kuruluşlara dönüşebilmeleri olanağını öngörmüş ve bu gibi durumlarda Anayasa Mahkemesince kapatılmaları ilkesini koymuştur. (Madde 19, 57) herhangi bir siyasî partinin bu türlü bir yozlaşma ve saptamaya yönelebileceğini Anayasa Koyucu düşünmüş ve tedbirini de getirmiş olduğuna göre böyle bir ortamın hazırlanmasına partileri Devlet bütçesinden, yurttaşlardan alınan vergilerle besleyerek desteklik edilmesi Anayasa'nın açık hükümleriyle olduğu kadar ruhu ile de bağdaştırılmıyacak bir tutum olur.

Çalışmalarını üyelerinin olağan yardımlarıyla sürdüremeyen siyasî partilerin paraca güçlü bir takım kişi ve kuruluşların etkisi ve baskısı altında düşerek soysuzlaşma tehlikesiyle

karşılaşacakları yolunda söylenebilecekler Devletçe para yardımı yapılabilmesi halinde de ileri sürülebilir. Böyle bir durumda etki ve baskının iktidar partisi yönünden gelebileceğini ve bu tehlikenin ötekinden daha hafif sayılamıyacağını kolayca savunmak mümkündür. Kaldı ki Devlet yardımının siyasî partilerin başka yollarla başka kaynaklardan çıkar sağlamalarını engelleyemeyeceği de ortadadır.

Gerçi Türkiye Cumhuriyeti Anayasası çok partili demokratik düzeni öngören bir temel yasadır. Ancak unutulmamalıdır ki siyasî parti her şeyden önce bir insan topluluğudur. Partiyi yaşatacak, geliştirecek olanlar da o partinin görüşlerine inanmış, bağlanmış kimselerdir. Anayasa'nın değer ve önem verdiği partilerin gerçek anlamda siyasî parti olmaları, yani ortak siyasî düşüncelere sahip yurttaşların samimî çabalarıyla oluşturdıkları, kendi öz kaynaklarıyla ve çalışmalarıyla yaşatabildikleri birer kuruluş niteliğinde bulunmaları zorunludur. Adları siyasî parti olmakla birlikte Devlet yardımıyla ayakta durabilen, böylece yurttaş ilgisinden ve desteğinden yoksun olduklarını açığa vuran sunî kuruluşlar Anayasa'nın öngördüğü nitelikteki demokratik siyasî partiler olarak benimsenemeyeceği gibi Devlet yardımı ile siyasî parti kavramını birbiriyle bağdaştırmanın yolu da yoktur.

Özetlemek gerekirse : Siyasî partiler kamu hizmeti gören veya kamu yararına çalışan kuruluşlar değildir. Bunlara Devletçe yapılacak para yardımının kamu giderleri arasında yeri olamaz. Anayasa'nın 61. maddesi ise herkesin kamu giderlerini karşılamak üzere malî gücüne göre vergi ödemekle yükümlü olduğunu hükme bağlamıştır. Anayasa'nın bu maddesine dayanılarak kanunlarla konulmuş malî yükümlerden elde edilen paralardan bir bölümü ile siyasî partilere yardım edilebilmesinin olanağı ve anayasal desteği yoktur. Siyasî partilere Devletçe yardım edilmesi ilke bakımından Anayasa'ya aykırıdır.

Hakkı Ketenoglu, Lütfi Önerbaş, Celâlettin Kuralmen, Fazıl Uluocak ve Halit Zarbun bu görüşe katılmamışlardır.

Recai Seçkin gerekçenin bir bölümünde eksiklik görmüştür. 2- 1219 sayılı Kanunun 1. ve 2. maddelerinin durumu :

Siyasî Partilere Devletçe yardım edilmesinin ilke bakımından Ana-yasa'ya aykırı olduğu sonucuna varıldığına göre "Siyasî Partiler Kanununun 74. maddesinin yeniden düzenlenmesine ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesine" dair 2/2/1970 günlü, 1219 sayılı Kanunun siyasî partilere Devletçe yapılacak para yardımını nitelendiren ve düzenleyen 1. ve 2. maddelerinin bu nedenle iptal edilmesi gerekir.

3- 1219 sayılı Kanunun 3. ve 4.' maddelerinin durumu :

Yukarıda da açıklandığı üzere 1219 sayılı Kanunun 3. maddesi yasanın yürürlük tarihini, 4. maddesi ise yürütme yetkisini düzenlemektedir. Bu hükümlerde Anayasa'ya aykırı bir yön bulunmadığı ortadadır. Ancak kanunun 1. ve 2. maddelerinin tüm olarak iptal edilmesi 3. ve 4. maddelerin uygulanmaması sonucunu doğuracaktır. 44 sayılı Kanunun 28. maddesinin ikinci fıkrası böyle bir durumda uygulanamayacak hükümlerin iptal edilebileceğini öngörmüştür. Şu hale göre 1219 sayılı Kanunun 3. ve 4. maddelerinin de iptallerine gidilmesi yerinde olur.

V- Sonuç :

1- a) Siyasî Partilere Devletçe yardım yapılmasının ilke bakımından Anayasa'ya aykırı olduğuna,

Esas Sayısı:1970/12
Karar Sayısı:1971/13

b) Bu nedenle "648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 74. maddesinin yeniden düzenlenmesine ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesine" dair 2/2/1970 günlü, 1219 sayılı Kanunun I. ve 2. maddelerinin iptaline,

Hakkı Ketenoglu, Lutfi Ömerbaş, Celâlettin Kuralmen, Fazıl Uluocak ve Halit Zarbun'un karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

2- Aynı Kanunun 3. ve 4. maddelerinin 44 sayılı Kanunun 28. maddesi uyarınca iptaline oybirliğiyle

2/2/1971 gününde Anayasa'nın 147., 149., 150. ve 152. maddeleri gereğince karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye	Üye
Hakkı Ketenoglu	Lutfi Ömerbaş	Celalettin Kuralmen	Fazıl Uluocak
Üye	Üye	Üye	Üye
Avni Givda	Nuri Ülgenalp	Muhittin Gürün	İhsan Ecemiş
Üye	Üye	Üye	Üye
Recai Seçkin	Ahmet Akar	Halit Zarbun	Kâni Vrana
Üye	Üye	Üye	
Muhittin Gürün	Şevket Müftügil	Ahmet H. Boyacıoğlu	

KARŞIOY YAZISI

Siyasî partilerin uyacakları esasların Anayasa'da yer alması (Anayasa : Madde 57/1) bunların yine bir Anayasa hükmü ile gelir kaynakları ve giderleri hakkında Anayasa Mahkemesine hesap vermek zorunda bırakılmaları (Madde 57/2) : Kapatılmalarının ancak Anayasa Mahkemesi kararına bağlı tutulması (Madde 19/5 ve 57/4); Anayasa'ca demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları olarak tanınmaları ve tanımlanmaları (Madde 56/3) Anayasa açısından siyasi partilerin yerlerini

bulmağa yarayacak olgulardır. Bunlar daha ilk bakışta siyasî partilerin alelade dernek olmadığı, onların çok ilerisinde ve üstünde bulunduğu gerçeğini ortaya koyar.

Siyasî partileri demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları olarak belirten Anayasa'nın 56. maddesi hükmünü, yalnızca siyasî partilere değer ve şeref verme hükmü gibi nitelemek yanlış olur. Bu hüküm altında Anayasa'nın Türkiye için çok partili bir demokrasi düzenini öngördüğünün kanıtı ve siyasi partileri böyle bir düzenin gerektirdiği ölçüde çoğaltma ve geliştirme talimatı vardır. Çok partili demokrasi düzeninin gerekli kıldığı ölçüde siyasî partinin yaşamasına ve gelişmesine halkın ilcisinin yeterli olmadığı hallerde Devlet de bu alanda maddî, manevî desteğini esirgerse Anayasa koyucusunun ereği yerini bulmamış olacaktır.

Anayasa'nın siyasi partilere verdiği büyük önem, onların göreceği işle orantılıdır ve yerindedir. Siyasi partiler, 648 sayılı Kanunun 1. maddesinde de tanımlandığı üzere, toplum ve Devlet düzenini, kamu faaliyetlerini belirli görüşleri yönünden yönetmek, denetlemek ve etkilemek için sürekli çalışan kuruluşlardır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ve mahallî idareler seçimleri bu çalışmalarda onların başlıca yollandır. Seçmenlerin görüşlerine ve oylarına siyasî partiler yön verirler, öte yandan halktan yön alan, halkın Devlet yönetimine katılmasında ve siyasî iradenin şekil almasında aracılık ve yardımcılık edenler de yine siyasî partilerdir. Siyasî partiler halkın demokrasi alanında yetişmesi, olgunlaşması için adeta bir okul hizmeti görürler. Seçim düzeninin, hele nispî seçimde, temeli, belkemiği siyasî partilerdir.

Demokrasi düzeninin işleyişi, hatta Devletin yönetilmesi yolundaki kolaylaştırıcı ve hazırlayıcı bütün bu ve benzeri faaliyetlerin kamu yaran niteliği, tartışmayı gerektirmeyecek bir açıklıkla ortadadır. Kamu yararına olan sürekli faaliyetlerin siyasî partileri, kamu yararına çalışan kuruluşlar durumuna getirdiğinden de şüphe edilemez. Siyasî partilere bu niteliği kazandıran yalnız çalışmaları da değildir. Aslında Anayasa, yukarıda değinildiği üzere, koyduğu hükümlerle onları böyle bir niteliğe ulaştırmıştır. Öte yandan çalışmaların üyelerinin olağan yardımlarıyla sürdüremeyen siyasî partiler, paraca güçlü bir takım kişi ve kuruluşların etki ve baskısı altına düşmek ve soysuzlaşmak tehlikesiyle de karşılaşır. Böyle bir tehlikeyi Devletin yardımı uzaklaştırabilir. Yardımda bu bakımdan da kamu yararının bulunduğu söz götürmez.

Siyasî partilerin ve çalışmalarının niteliği bu olunca, partilere Devletçe yapılacak para yardımının kamu giderleri arasında sayılabilmesi gibi bir sonuç kendiliğinden ortaya çıkar. Şu duruma göre siyasî partilere Devletçe yardım edilmesinin ilke bakımından Anayasa'ya aykırı olduğu düşünülemez.

Başka yönlerden inceleme :

a) Bilim alanı :

Sayın Payaslıoğlu'nun "Siyasî Partiler" adlı kitabında, özet olarak, siyasî partilerin 3 unsuru bulunduğu, a) Beşerî unsur, b) Bunların vücuda getirdikleri teşkilât, c) Devlet iktidarını ele geçirerek gerçekleştirmek istedikleri doktrin ve program olduğu, siyasî partilerin faaliyetlerini müsmir kılmak ve gayelerine erişmek bakımından kitlelerin arasına mümkün olduğu kadar girmek hususundaki temayüllerinin, partinin memleket ölçüsünde yaygın bir teşkilâta sahip olmalarını zorunlu kıldığı ve bu teşkilâtın işletilmesinin büyük miktarda paraya ihtiyaç gösterdiği, demokrasinin halk idaresi ve halkın da fertlerden teşekkül etmekte olduğu, demokrasinin, fertlere kamu işlerinin görülmesi hususunda sağlanacak tesir nispetinde gerçekleştirilmiş olacağı, fert, münferit kaldıkça hiç bir zaman önemli tesir icra edemeyeceği, partilerin, fertleri toplayıp teşkilâtlandırmak suretiyle bunların kamu hizmetlerinin yürütülmesindeki ana temayül ve kanaatlarını ortaya çıkaracağı, seçimlerin ve parlamento müzakerelerinin huzurunu sağladığı, kamu işlerinin yürütülmesine iştirak

demek olan siyasî hürriyetin böylece gerçekleşeceği, siyasî partilerin başlıca 3 fonksiyonu olduğu ve bunların :

- a) Seçimlerdeki fonksiyonu,
- b) Hükümetteki fonksiyonu,
- c) Yetiştiricilik ve eğitici fonksiyonu,

bulunduğu, seçimlerdeki rolü itibariyle demokratik bir rejimin vazgeçilmez elemanları addedildikleri, partilerin umumi efkârı temsil ettikleri gibi hükümet icraatını ve Meclis faaliyetlerini de etkiledikleri bildirilmektedir.

Savın Coşkun San'da "Siyasî Partilerin Kapatılması" adlı kitabında (Zamanımızda modern demokrasiler, az veya çok, parti devleti karakterine bürünmeğe başlamış ve siyasî partilerin, halkın, Devlet varlığı üzerinde siyasî bir etki sahibi olmalarını sağlaması sonucunda Kara Avrupa'sının bazı harp sonrası anayasalarında, modern demokrasinin parti devleti esasına dayanan bünyesini Anayasa müessesesi olarak düzenlenmesine yol açmıştır. Partiler, halk oyunun belirmesinde bir Anayasa organı görevini yerine getirmek suretiyle Anayasa yapısının zarurî unsurları durumundadırlar." demektedir.

- b) Anayasa hükümleri :

56. maddemizin üçüncü fıkrası "Siyasî partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır." hükmünü taşımaktadır.

Fıkarda bütün siyasî partiler değil, onların iktidarda ve muhalefette bulunanları ancak demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları olarak kabul edilmiştir. Bir parti, seçime girip Büyük Millet Meclisinde üye bulundurmada ve parlamentodaki üye sayısına göre çoğunluk ve azınlık derecesi anlaşılmadan iktidar veya muhalefette olduğunu düşünmek çok güçtür. Bir partinin iktidar veya muhalefette bulunduğu belirmesi için seçime girmesi, parlamentoda sandalya kazanması gerekir. Bu nedenle Anayasa'mızın bu hükmü, daha çok demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları olarak seçime girmiş, parlamentoya üye göndermiş, oradaki sandalya sayısına göre iktidar veya muhalefette bulunduğu ortaya çıkmış bulunan partileri kapsar.

Anayasamızda partilerden bahseden diğer hükümlere gelince :

Madde 84/1- Meclislerin başkanlık divanları, o meclisteki siyasî parti gruplarının kuvvetleri ölçüsünde divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur.

Madde 85/2- içtüzük hükümleri, siyasî parti gruplarının meclislerin bütün faaliyetlerine kuvvetleri oranında katılmasını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasî parti grupları en az on üyeden meydana gelir.

Madde 149- Cumhurbaşkanı; son milletvekili genel seçimlerinde muteber oy sayısının en az % 10 unu alan veya Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunan siyasî partiler veya bunların meclis grupları; kanunların veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüklerinin veya bunların belirli madde ve hükümlerinin Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal dâvası açabilir.

Anayasa'mızın bu hükümlerinden ilk üç maddesinde doğrudan doğruya parti faaliyetleri olarak sadece parlamento içindeki faaliyetlerinden bahsedilmekte ve 149. maddede kanunlar aleyhine iptal dâvası açma hakkının son milletvekili seçimine girmiş ve muteber oyun en az yüzde

onunu almış olan partilere tanımakta ve seçime girmemiş partilere bu hak verilmemiş bulunmaktadır. Çünkü bu partiler henüz siyasi hayata girmemiş ve demokratik düzende bir fonksiyona sahip bulunmamışlardır.

Anayasa hazırlıklarına ilişkin Belgeler :

1- Anayasa'mızın 56., 57. maddelerine benzer hükümler taşıyan Federal Almanya Anayasası'nın 21. maddesi gereğince hazırlanması gereken Siyasî Partiler Kanunu tasarısı için 18 kişilik ilim heyetince düzenlenen rapora göre Partiler Kanununa; partilerin tanımlanmasına ilişkin hükümler arasında milletvekili seçimine katılma zorunda olduklarının, parlamento içi siyasî iradenin belirmesine vasıtasız şekilde katılmalarının, güdecekleri siyasî hedef ve programlarını tespit etmeleri gerektiğinin, partilerin asgarî bir istikrar ve süreklilik ölçüsünü taşımalarına ihtiyaç bulunduğu, hükümler halinde konulması mütalâa edilmiş ve bunlardan sonuncunun delili olarak da "a) Parlamentoda temsil edilmiş, b) Asgarî bir teşkilâta ,c) Devamlı bir hukukî kişiliğe sahip olmaları gösterilmiştir. Yine bu raporun siyasî partilerin iç düzeninin demokratik esaslara uygunluğunun sağlanması için gösterilmiş bulunan sebepler arasında (2 partinin mekân bakımından teşkilâtlanması ve her kademeye muhtariyet tanınması) hususu da yer almaktadır. Bu raporda ayrıca partilerin Alman bütçesinden yardım alabilmeleri için parlamentoda üye bulundurmaları koşulu da öngörülmüştür.

c) Mahkememiz kararları:

306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11., 13., maddelerinin iptaline ilişkin olan 1963/171 esas sayılı dâva dolayısıyla verilmiş bulunan 1965/13 sayılı kararımızda "... nispî seçim düzeninde önemli olan kişiler değil partilerdir. Oyların tümüne yakın sayısını partiler toplar, Seçmenin oyunu korumak ve değerlendirmek, bu nedenle de seçime girecek partilerde ve aday listesinde belirli bir nitelik ve seviye aramak kanunun başlıca kaygusu ve ereği olmalıdır.

Siyasî partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsular, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları sayılmaktadırlar. Böylece yüce ve şerefli bir mevkiin, o oranda yüküm ve sorunları olması gerekir. Partilerin bu yüküm ve sorunları karşılayacak niteliklere yöneltmek, kanunların başlıca ereğidir." cümleleriyle partilerin değerleri belirtilmiştir.

Anayasa'mızın 56. maddesiyle 648 sayılı Partiler Kanununun 6. maddesi hükümlerine göre, siyasi partiler milletvekilliğine seçilme yeterliğine sahip 15 Türk vatandaşı tarafından kurulur. Kuruluş bildirisinin içişleri Bakanlığına verilmesi ile tüzel kişiliklerini kazanırlar ve serbestçe çalışmaya başlarlar. Bu aşamada bulunan partilerle iktidar ve muhalefette yerlerini almış diğer partiler, hiç şüphe yoktur ki kanun önünde eşittirler. Anayasa'ya ve kanunlara saygılı oldukları sürece Devlet bütün partiler ve çalışmalarını korumakla yükümlüdür. Devlet bütçesinden malî yardım nedeni ise ayrıdır. Anayasa'mızın 61. maddesi gereğince kamu gelirlerinden harcama yapılabilmesi, ancak kamu hizmetinin görülmesi ve kamu yararının sağlanması için mümkün olabilir. Bunların olmadığı yerde kamu gideri düşünülemez. Bu prensibe göre de hizmetleriyle kamuya yararlı hale gelmeyen partilere kamu gelirlerinden yardımın yapılmaması gerekmektedir. Bir partinin, kanun önünde kurulmuş olması ile değil millet ölçüsünde değilse bile onun önemli bir kısmı tarafından tüzük ve programının benimsenmesi, üyeleri arasına girilmesi ve onlardan sonra yurdun bir çok yönlerindeki taraftarlarınca kurulacak teşkilâtın artması iledir ki hizmet patisi haline gelmesi mümkün olur. Bu çağa gelmeyen partiler, hakları ve kanunî nitelikleri ile parti olarak anlaşılsalar bile kamu idaresini etkileme, yönetme ve böylece kamu yararına hizmet etme güçlerine sahip değildirler. Hatta yeni kurulan partilerin kamuya yararlı olmaları şöyle dursun, zararlı olmaları bile mümkündür. Meclis Başkanlık Divanının kuruluşunda ve meclislerin parlamento içi çalışmalarında Anayasa'mızın 84. ve 85. maddeleriyle parti gruplarına verilen görev, 56. maddenin

üçüncü fıkrası ile belirtilen siyasî partilerin önemini açıklar. Durumdadır. Demokrasi rejiminin, siyasî partiler çalışması arasındaki denge rejimi olduğu prensibinin gerektirdiği bir kural nedeniyledir ki parti grupları parlamentodaki bütün teşekküllerde yerlerini alacak, parlamentonun bütün çalışmalarına katılacaklardır. Halkın bütününün istek ve düşüncelerinin Mecliste ve Meclis çalışmalarında etken olmaları, grupların bu şekilde parlamenter hayata katılmaları ile ve parlamento dışındaki halkın istek ve düşüncelerinin, parti teşkilât kademeleri vasıtasıyla Meclise yansıtılması ile mümkün olacaktır, iktidar ve muhalefetin, yurdun her köşe ve bucağındaki teşkilâtlan aracılığı ile memleket sorunlarını parlamentoya getirmeleri ve onun hürriyet dolu havasında kolaylıkla ortaya koyabilmeleri ile ki halk idaresi gerçekleşebilir. Yalnız parlamento çalışmalarına güçleri oranında katılacaklardır.

Partilerin parlamento içerisindeki temsilcileri ile yapılan çalışmaları, bütünü ile kamu görevi niteliğindedir. Meclisler içinde bulunan parlamenterlerle gruplarına halkın istek ve düşüncelerini yansıtan parti teşkilât kademeleri ise kamu yararı sağlamaktadır. Birinciler kamu hizmetleri yönünden bütçeden ödenek alırlar, ikinciler de kamu yararı sağladıkları içindir ki kamu giderlerini bir araya getiren bütçeden yardım almaya hak kazanırlar.

Yukarıda yazılı nedenlerle 1219 sayılı Kanunun 1. ve 2. maddelerinin iptaline karşıyız.

Başkan
Hakkı Ketenoğlu

Üye
Fazıl Uluocak

Üye
Halit ZARBUN

KARŞIOY YAZISI

648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 74. maddesini değiştiren 1017 sayılı Kanunun iptali isteğiyle daha önce açılan dâva sonunda Anayasa Mahkemesi, "648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 74. maddesini değiştiren 22/2/1968 günlü ve 1017 sayılı Kanunun, Siyasî Partilere Hazinece para ödenmesi ilkesi bakımından Anayasa'ya aykırı olmadığına" 18, 19/2/1969 gününde karar vermiş, ancak ilkeyi, yani siyasî partilere Hazinece para ödenmesinin Anayasa'ya aykırı olmadığını böylece saptadıktan sonra kanunu, başka nedenlerle Anayasa'ya aykırı görmüş ve iptal etmiştir.

Bunun üzerine Siyasî Partiler Kanununun 74. maddesinin yeniden düzenlenmesine ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesine dair 2/2/1970 günlü ve 1219 sayılı Kanun (işbu dâva konusu kanun) kabul olunmuştur.

Anayasa Mahkemesi, siyasî partilere Hazinece para yardımı yapılmasını, ilke bakımından, bir yıl önce Anayasa'ya aykırı görmediği halde, bu kez siyasî partilere Hazinece para yardımı yapılmasının Anayasa'ya aykırı olduğunu karara bağlamış bulunmaktadır.

25/2/1970 günlü, 13430 sayılı Resmî Gazete'de ve Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisinin 7. sayısında, "sahife 244-268" yayımlanan Anayasa Mahkemesinin 18 ve 19/2/1969 günlü ve 1968/26-1969/14 sayılı kararında belirtilen gerekçelerle ve o karardan dönülmesini gerektiren hiç bir nedenin var olmaması dolayısıyla, iptal kararına karşıyım.

Lûtfi Ömerbaş
Başkan Vekili

KARARIN GEREKÇESİNİN YAZILIŞINA İLİŞKİN KARŞIOY YAZISI

1- Federal Almanya Anayasa Mahkemesinin ikinci Dairesinin 19/7/1966 günlü iptal karar, mahkememizin siyasal partilere devletçe akçalı yardım yapılmasının ilke olarak Anayasaya aykırı bulunduğu yollu görüşünü destekleyen bir bilimsel kaynak olarak kararımızın gerekçesinde yer alması gerekli iken bu yönün kurulca kabul edilmeyip gerekçenin eksik bırakılması üzerine anılan karara ve bizim kararımızın gerekçesinin doğrultusunda bulunan gerekçelerine özet olarak bu karşıoy yazımda yer veriyorum.

A) Karara ilişkin açıklamalarla gerekçelerin özeti :

Bu karar, Alman Anayasa Mahkemesi Üyelerince çıkarılan ve J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) ç e yayımlanan (Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts) adlı Alman Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisinin 1967 de Tübingen'de basılmış bulunan 20. cildinin 56-119. sayfalarında yayınlanmıştır.

Kararda yazıldığına göre 1959 yılından 1965 yılına değ in Federal Almanya Devleti Bütçesine siyasal partilere bütün işlerinde harcanmak üzere yardım Ödenekleri konulmuş, söz konusu karara temel olan davada Hessen ve Wiesbaden federe hükümleri, 1965 yılı Bütçesine konulan ödeneğ in iptalini Anayasa Mahkemesinden istemişlerdir; mahkeme dâvayı inceleyerek ş u kararı vermiştir :

18/3/1965 günlü, 1965 malî yılı Bütçe Yasasının 1. maddesinin İç işleri Bakanını Anayasa'nın 21. maddesinde öngörülen görevlerini yapmaları için siyasal partilere 38 milyon mark ödemeye yetkili kılan kuralı, geçersizdir.

Bu kararın esasa ilişkin gerekçeleri çok ayrıntılı biçimde kaleme alınmış olup bu gerekçelerin dayandığı düşünceler içinden yardım ilkesinin Anayasa'ya aykırı olduğunu saptayan başlıca düşünceler (ki bu düşüncelere, Anayasa Mahkemesinin siyasal partilere devlet yardımı konusunda vermiş olduğu 68/21 esas, 69/14 sayılı, 18 ve 19 Şubat 1969 günlü kararı için yazılan karşıoy yazımda dahi ana çizgileriyle değ inilmiş ve Alman Anayasa Mahkemesinin ş imdi anılan kararından orada da açıkça söz edilmiştir. 25/2/1970 günlü Resmî Gazete; Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi Sayı 1, Sah. 251 ve Sonr.), ana çizgileri bakımından ş öylece özetlenebilir :

1- Anayasa koyucu özgürlüğe bağ li demokrasiye dayanan bir temel düzenin kurulmasını istemiş, bunun için halk oyunun (düşüncesinin) ve iradesinin oluşumunda serbestlik ve açıklık yolunu seçmiştir. Anayasa'nın 5. maddesiyle güvence altına alman düşüncüyü açıklama özgürlüğü, basın radyo, televizyon ve film özgürlüğü, özgürlüğe bağ li demokrasiye dayanan bir devlet düzenini, doğrudan doğruya kuran etkenlerdir. Bu 5. madde, kamu oyunun (düşüncesinin) serbestçe oluşumunu dahi güvence altına almaktadır. Düşüncüyü (oyu) serbestçe açıklama temel hakkından, siyasa alanında serbestçe çalışma temel hakkı doğ ar. Düşünce Özgürlüğü, dernek, ortaklık kurma özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, dilekçe hakkı; halkın oy (düşünce) ve iradesinin oluşumu özgürlüğünü sağlarlar. Bundan başka Anayasa'nın 21., 38. ve 28. maddeleri halkın iradesinin

serbestçe oluşumunu ayrıca korurlar. Halkın düşünce ve iradesinin aralıksız biçimde oluşumu süreci, devlet iradesinin oluşumunu belirleyen yasama meclisi seçimiyle sonuçlanır. Halkın iradesinin oluşumundan, anayasa organlarının aracılığıyla devletin iradesinin oluşumu ayırılmazdır. Anayasa, bu ayrılığı temel tutmuş 21. maddesinin 1. fıkrasında halkın iradesinin oluşumu olayını, 20. maddesinin 2. fıkrasında ise devlet iradesinin oluşumu olayını söz konusu etmiştir. Halkın yalnızca anayasa organı veya yaratıcı organ olarak seçimler ve oy verme yoluyla devlet iradesini kullandığı (Anayasa madde 20, fıkra 2, cümle 2) günlerdedir ki halk iradesinin açığa vurması ile devlet iradesinin oluşumu tek bir olay niteliği kazanır. Şu da belirtilmelidir ki halk, siyasal iradenin oluşumuna katılma hakkını yalnızca seçim ve oy verme yolu ile değil, özellikle siyasal oy (Düşünce) oluşumunun aralıksız sürecini, başka deyimle "kamu oyu" nun oluşumunu etkileyerek de kullanır; nitekim kamu oyunun, devlet organlarının kararlarını etkisi altında tuttuğu, toplulukların, dernekler ve türlü toplumsal kuruluşların hükümetin ve yasama organının kararlarını kendi üyeleri yararına etkilemeye çabaladıktan bir gerçektir. Her kuruluştan önce siyasal partiler, seçimler arasında oluşumuna katıldıkları halk oyu (düşüncesi) doğrultusunda, Anayasa organlarının ve özellikle yasama meclislerinin kararlarını etkilerler, başka deyimle, halk seçimler arasında da, özellikle demokrasi ilkelerine göre örgütlenmiş bulunan partiler aracılığı ile Anayasa organlarının kararlarını etkileme olanağını bulur. Düşünce (oy) ve irade oluşumu sürecinin birçok etkenleri arasında türlü ilişkiler, bağılıklar ve birbirini karşılıklı etkileme durumları vardır. Halk iradesiyle devlet iradesinin oluşumları arasında da karşılıklı olarak birbirini sınırlandırma söz konusudur. Anayasa, halk oyunun (düşüncesinin) açık ve serbest biçimde oluşumunu öngörmüş bulunduğu göre, bu oluşum ancak halkın iradesinin devlet organları üzerinde etkili olup devlet iradesinin halk iradesi üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamasını daha açıkçası, devlet iradesinin halk iradesini etkilemesinin yasaklanmasını zorunlu kılar. Demek ki bu oluşum, yalnızca halkın devlet organlarını etkilemesi yolu ile gerçekleşecektir, yoksa bunun tersine olarak devletin halkı etkilemesi yoluyla değil... Gerçekten devlet organları, seçimlerle sonuçlanan halk iradesi oluşumunun ürünü olarak ortaya çıkarlar (Anayasa madde 20, fıkra 2) yoksa devlet organlarının halka varlık vermesi söz konusu edilemez. Bundan dolayı devlet organlarının halk iradesinin oluşumunu etkilemeleri ilke olarak yasaklanmıştır (Anayasa madde 20, fıkra 2 ve madde 21). Dernek ki halk düşünce ve iradesinin oluşumu süreci, ilke olarak devlet etkisinin dışında kalacaktır.

2- Devlet organlarının halk oyunun (düşüncesinin) ve iradesinin oluşumuna karışarak onu etkilemesi, ancak bu etkilemeyi Anayasa hukuku açısından haklı gösteren özel bir nedenin bulunması durumundadır ki Anayasayla bağdaşabilir; Örneğin, seçim hakkının Anayasaya uygun biçimde gerçekleştirilmesi yolundaki etkilemeler gibi...

3- Özellikle Anayasa organları ile siyasal partiler arasındaki ilişki, halk iradesinin serbestçe ve açıkça oluşumunun kural olarak devlet etkisi dışında bırakılması gerektiği yollu Anayasa buyruğuna bağlıdır. Bundan ötürü, devlet siyasal partilerin halk oyunun ve iradesinin oluşumunu etkileme yolundaki türlü maddi olanaklarını, akçalı yardımlarla veya başka tedbirlerle destekleme yükümü altında sokulamaz.

4- Anayasanın 21. maddesinin yorumunda, Anayasa koyucunun Nasyonsosyalist dönemdeki devlet ve parti birliği ilkesine karşı tepki göstermek ve Alman Cumhuriyetinin ilk Anayasası olan 1919 tarihli Weimar Anayasasında olduğu gibi partileri serbestçe kurulan, kendi kendine gelişip yaşayan, birbiriyle yarışan ve çok partili toplumda yer alan bir kuruluş olarak düşünmek istediği göz önünde tutulmalıdır. Kaldı ki bu durum maddenin kesin biçimdeki yazılışından da açık ve seçik olarak anlaşılmaktadır.

5- a) Halkın siyasal düşünce ve irade oluşumundan çok önemli birer araç bulunan siyasal partilere, siyasal düşünce (Oy) ve irade oluşumu alanındaki bütün çalışmaları için federal bütçeden

yardım sağlanması halk oyunun (düşüncesinin) ve iradesinin devlet organları karşısında serbestçe ve açık olarak oluşumunun gerektiği yollu demokratik ilke ile bağdaştırılmaz.

b) Partilerin yapısını Anayasa açısından birbiriyle serbestçe yarışan, kendi güçleri ile yaşayıp işleyen, devlete karşı bağımsız bulunan topluluklar biçiminde saptamış olan Anayasanın 21. maddesinin birinci fıkrası, partilerin bütün çalışmaları için sürekli akçalı yardımın bir devlet görevi durumuna getirilmesini yasaklamaktadır.

6- a) Partilerin halkın siyasal oyunun (düşüncesinin) ve iradesinin oluşmasında büyük katkısı bulunması, bir Anayasa organı görevim yapması ve hatta devlet veya Anayasa organı olarak nitelendirilmesi olaylarına dayanarak devletin siyasal partileri yardıma yükümlü olduğu savunulamaz. Anayasanın 21. maddesi, bu kuruluşları halkın siyasal iradesinin oluşumu için zorunlu birer araç saymış, onları Anayasa kurumları sırasına koymuştur. Bununla birlikte partiler, devlet organlarından değildirler. Partiler serbestçe kurulup siyasal-toplumsal alanda kok salmış olan kişi topluluklarıdır ve böylelikle halk iradesinin oluşumuna katkıda bulunup devlet kurumları alanını etkilerler. Ancak kendileri bu alan içinde olmadıklarından, devlet onlara akçe ödemeye borçlu tutulamaz. Partilere bütün çalışmalarındaki gereksinmelerinin yalnızca bir bölümünü kaşılıyarak bir akçalı yardım dahi, devlet organlarının oy (düşünce) ve irade oluşumu süreci üzerinde etki sağlaması olanağını doğurur; oysa böyle bir etkilemeyi haklı kılacak özel bir anayasal neden düşünülemez.

b) Partilere devlet yardımı yapılmadıkça onların toplumsal görevlerini yerine getiremeyecekleri düşüncesi dahi bu yardımı haklı kılmaz. Böyle bir düşünce, yurttaşları siyasal iradelerinin oluşması ve açığa vurması için zorunlu bulunan örgütleri kurma ve yaşatma yeteneğinden yoksun görme anlamına gelir ve böylelikle Anayasanın demokrasiye bağlı devlet düzeni için öngördüğü temeller üzerinde kuşkuya düşülmüş olur. Özgürlüğe dayanan demokraside siyasal irade oluşumunun yurttaşların ayırdetme gücüne ve çalışmasına bırakılmış olmasından doğabilecek tehlike, ilke olarak, göze alınmıştır ve Anayasa bu tehlikeye karşı bir tedbir öngörmüş değildir.

c) Partilere bütün çalışmaları için gereken bir devlet yardımı yapılmayınca onların bir takım para çevrelerinin etkisine düşecekleri düşüncesi dahi, böyle bir yardımı haklı gösteremez; zira Anayasa'nın 21. maddesi .partilere ancak devlete karşı özgürlük sağlamaktadır, yoksa özel kişilere, işletmelere ya da birliklere karşı değil...

Anayasa'nın öngördüğü gelir kaynakları üzerinde kamuya hesap verme ödevinin ereği, birtakım çevrelerin siyasal partilere yardımını yasaklamak ya da doğru bulmak değil, siyasal partilerin kimselerden yardım aldıklarını kamuya duyurarak onların durumları üzerinde halkın bilgi edinmesini ve yine halkın siyasal partilerin kimlere dayandığını, göz önünde tutarak o partilerin tutumlarını değerlendirmesini sağlamaktır.

B) Alman Anayasasının dayandığı kurallarının çevresi :

Alman Anayasa Mahkemesinin yukarıda ana çizgileri özetlenen görüşlerinin iyice anlaşılabilmesi için 27/5/1948 günlü Federal Anayasa'nın gerekçelerde dayandığı maddelerinin çevrileri madde sayısı sırasıyla aşağıya yazılmıştır :

Madde 5- Herkes düşüncesini sözle, yazı ve resimle serbestçe açığa vurmak ve yaymak ve genellikle yararlanılabilecek kaynaklardan hiç bir engelle uğramadan bilgi edinmek hakkına sahiptir. Basın özgürlüğü, radyo ve film ile bilgi edinme özgürlüğü güvence altındadır. Sansür yasak edilmiştir.

Bu haklar genel yasa kurallariyle, gençliğin korunmasına ilişkin yasal kurallar ve kişi haysiyetine ilişkin hak ile sınırlıdır.

Bilim ve sanat, araştırma ve öğretim serbesttir. Öğretim özgürlüğü. Anayasa'ya bağlılık ödevini herhangi bir yönden etkileyemez.

Madde 20- Federal Almanya Cumhuriyeti demokrasiye bağlı ve sosyal bir federal devlettir.

Bütün devlet gücünün kaynağı halktır. Halk bu gücü seçimler ve oy verme yoluyla ve özel yasama, yürütme ve yargı organları aracılığıyla kullanır.

Yasama; Anayasa düzeni ile, yürütme ve yargı ise yasa ve hukuk ile bağlıdır.

Madde 21- Partiler halkın siyasi iradesi oluşumuna katılırlar. Partilerin kuruluşu serbesttir. İç düzenleri demokrasi ilkelerine uygun olmak zorundadır. Partiler kaynaklarının kökeni üzerinde kamuya hesap vermekle yükümlüdürler.

Ereklere ya da kendilerinden olanların davranışlarının sonucu, özgürlüğe dayanan temel demokrasi düzenine zarar vermek veya bu düzeni kaldırmak veya Alman Federal Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek olan partiler, Anayasa'ya aykırıdır. Partilerin Anayasa'ya aykırılığı sorununu, Anayasa Mahkemesi karara bağlar.

Ayrıntılı kurallar federal yasayla düzenlenir.

Madde 28- Federe devletlerdeki Anayasa düzeni, bu Anayasada öngörüldüğü üzere, demokrasiye bağlı bir cumhuriyet biçiminde kurulmuş sosyal hukuk devleti ilkelerine uygun bulunacaktır. Federe devletlerde, bunların bölümlerinde ve köylerle belediyelerde halk; genel, doğrudan doğruya, serbest, eşit ve gizli seçimlere dayanan temsilcilere sahip olacaktır. Köy ve belediyelerde, köy ve belediye genel kurulu, seçilmiş temsilciler yerine geçebilir.

Köy ve belediyelere yerel topluluğun bütün işlerini kanunlar çerçevesi içinde ve kendi sorumluluğu altında görme hakkı sağlanır. Köy ve belediye birliklerinin dahi yasal ödev sınırları içinde ve yasalara göre kendi kendilerini yönetme hakkı vardır.

Federal devlet, Federe devletlerin anayasal düzenlerinin 1. ve 2. fıkralar kurallarına ve temel haklara uygun bulunmasını güvence altına alır.

Madde 38- Alman Ulusal Meclisi millet vekilleri doğrudan doğruya serbest eşit ve gizli seçimlerle seçilir. Milletvekilleri bütün ulusun temsilcileridir, buyruk ve yönergelerle bağlı bulunmayıp, ancak vicdan kanılarıyla bağlıdırlar.

21 yaşını bitirmiş olan herkes seçmendir. 35 yaşını bitirmiş olan herkes seçilebilir.

Ayrıntılar bir federal yasayla düzenlenir.

II- Batı Almanya, batı uygarlığına bağlı ülkeler arasında siyasi partilere yardım ilkesinin benimsenmiş bulunduğu bir ülke iken yukarıki I bendinde yazılı karar ile bu ülkede dahi sözü edilen ilke uygulanamaz duruma girmiştir. Kaldı ki yine Federal Almanya Anayasa Mahkemesinin 2. dairesinin siyasi partilere yardım için 1962 mali mali ve 1964 mali yılı Federal bütçelerine konulmuş bulunan ödeneklerle ilişkin kuralların Alman Anayasasının 21. maddesinin 1. fıkrasına aykırı olduğu yolunda 1. bentde anılan derginin 120 ve sonraki sayfelerinde yayımlanmış 19/7/1966 günlü bir kararı daha vardır.

Esas Sayısı:1970/12

Karar Sayısı:1971/13

Batı ülkeleri arasında sözü edilen kuralın benimsendiği başka bir devlet bulunduğunu bilmiyorum. Bu bakımdan birçok ülkelerde devletin siyasal partilere yardım ilkesinin benimsenmiş olduğu yolunda ötedenberi ileri sürülegelen görüşlerin bence dayanağı yoktur.

SONUÇ : Yukarıki I ve II sayılı bentlerde gösterilen yönlerin kararın gerekçesine eklenmemiş olması bakımından anılan gerekçenin yazılışına karşıyım.

Üye

Recai Seçkin